

Mesét kellene mondani róla, csendes estén: olyan ember Rácz Aladár.

Évtizedekkel ezelőtt egy híres francia zeneszerző, Camille Saint-Saëns, aki az idő tájt éppen az egyiptomi Kairóban vendégeskedett, elment egy ott vendégszereplő magyar muzsikussal hangversenyre. Hallgatta a játékát, egyszer s mindenkorra megtanulta a nevét, s feldíszítette egy jelzővel, amely attól fogva kíséri Rácz Aladárt, s ott olvasható régi, külföldi hangverseny-plakátjain: „a cimbalom Liszt Ference“. Ott van most az idősárgított francia falragasz a szobája falán, egy nagy művészpálya többi emléke közt. S csak a dátumok figyelmeztetnek arra, hogy az a művészpálya milyen régen is ívelt fel az ismeretlenségből, egy magyar faluból: még a múlt század utolsó előtti esztendejében. Tizenkét éves gyermek lepte meg csodálatos cimbalomjátékával akkor az embereket; s Rácz Aladár most hetven éves. — Csodagyermek! — néztek össze a zenehallgatók akkor.

De nem kevésbé csodálatra méltó a mostani Rácz Aladár.

Sokan jönnek hozzá messze földről; két hindu zeneszerző járt itt tavaly. Megölelték, mikor régi dalokat játszott nekik: indiai dallamokra ismertek azokban az ősi cigánydalokban, amelyeket kivülről alig ismer más itt nálunk. A közelmúltban egy hírneves olasz dirigens, a Budapesten szereplő Angelo Ephrikian hallgatta a cimbalom hangján régi olasz szerzők szavát; hálálkodott. Ide kellett jönnie, Magyarországra — mondotta —, hogy végre úgy hallhassa a nagy itáliai preklasszikus mesterek, például Scarlatti cembalo-szonátáit, ahogyan azok születésükkor szólhattak: a tempó, a hangvétel teljes hűségével; csak Rácz Aladár tudja ezt.

S eljött hozzá egyszer egy nagyon öreg cigány cimbalmos, Albertirsáról. Gyalogszerrel. Anna is játszott. Elgönyörködtette, megrkatta. Különösen megragadta az öreg muzsikust, hogy Rácz Aladár a hangszerén úgy tud muzsikálni, ahogyan csak a negyedhangok alakítására is képes emberi énekhangtól telik: felcsukló jajszó, boldog felkiáltást zengett a cimbalom a keze alatt.

S a hosszú utat járt öreg vendég azzal búcsúzott Rácz Aladártól: most, hogy ezt hallotta, már meghalnia sem lesz oly nehéz.

Ez a művészi elismerés az egyetlen, amelyet büszkén emleget.

Pedig az élet, a világ bőkezűen árasztotta feléje az elismerést. Kevés nagyváros van a világon, ahol ne tapsoltak volna zsúfolt hangversenytermek Rácz Aladár és felesége — állandó szereplőtársa — páratlan művészetének. Cikkek, kritikák kötetekre menő sora őrzi ezeknek a hangversenyeknek az emlékét. Zeneművészek és tudósok igyekeztek magyarázni, megfejteni az egyedülálló művészi jelenség „titkait“; egy svájci zenekritikus meg éppen Saint-Saëns híres hasonlatát tette elemző lámpása alá: vajon nem nehezebb dolog-e a cimbalom Liszt-jének lenni, mint a zongoráénak?...

A merész kérdés hangszertechnikai részére szívesen felel a cimbalom hangjainak „nagy tanára“. Mindjárt leül a hangszere elé, s mutatja:

— A skála szomszédos hangjai egymás mellett helyezkednek el a zongorán. Az egyenlő hangközöknek a zongora vagy más kalapácsos hangszer billentyűzetén körülbelül egyforma távolság is felel meg. Nem így a cimbalom húrjain! Lám, ha el akarom játszani csak a „boci, boci tarkát“, az első két hanghoz kicsi mozdulatra van szükség, a harmadik hang eléréséhez már nagyobbra, ott már a könyöknek is segítenie kell a verőt, laza, gyors ugrással, fel, egészen a hangszer sarkába...

Úgy magyarázza, oly meggyőződéssel, mintha valóban ez volna az ő játékának „titka“...

A titok nyitja mélyebben van.

Budapestre vonatkozó ujságcikkek

Szerző:

Csöbádi Péter

Cím:

A hetven éves Rácz Aladárnál

Forrás:

halad. lap

1956. II. 28.

(Hely)

(Idő)

(Köt. v. füz.)

(Oldal)

Osztályozás

78(064.5)

Hely:

Rácz Aladár

Idő:

1956

Személy:

Helyszám:

— Innen kell muzsikálni — és a szívére mutat, s megtoldja a mozdulatot, mintha még annál is beljebb akarna hatolni.

Aki hallotta Rácz Aladárék muzsikálását — mindig a felesége kíséri zongorán, s ez a kíséret a két ember tökéletes harmóniájának gyönyörű zenei kifejezése —, talán nem is tudja megfogalmazni, de minden bizonytalansággal érzi, hogy valami megrázóan igaz és tiszta dolog történik. A zene érzékifejező ereje közvetlenebb, mintha hatalmas zenekar zengene, s személyesebb, mintha énekelnének. De aki ismerheti is a muzsikáló emberpárt, hamar rájön: Rácz Aladár meg a felesége akkor is kivételes emberek lennének, ha nem tudnának muzsikálni. Jó emberek: a legaktívabb s legtársadalmibb értelembe. Nemcsak a kéretlenül, s mindenkinek nyújtott segítség, egy alig ismert, zene-tanulni vágyó munkágyereknek ajándékozott több ezer forintos hangszer, s számos effajta tett beszél erről, s nem is csak a tanításnak az a szenvedélye, amely legyőz betegséget, kort, s osztja, egyre osztja a tudást a fiataloknak. „Együtt vívódnunk emberül“ a milliósokkal — írta néhány évtizede József Attila — ez!

Ez az emberség melegíti át a hangszerre minden hangját. Couperin-t játszik, az 1700 körüli évtizedek nagy francia zenemesterének clavicembalora írt apró jellemdarabjait. Valamennyi darab egy-egy emberi tulajdonságot vagy lelki-

állapotot énekel meg. *Artatlanság, Féltekenység* — ilyenek a címek. Két és fél évszázada született zene ez, XIV., XV. Lajos király udvarának stílusában. Azt hinnénk, már csupán zenetörténeti érdekesség, nem több. De Rácz Aladár új életre varázsolja ezt a zenét. Csupa valóságos, lüktető érzelem; a húrok zengése hol éles, szinte sikoltó, hol meg puhán, édesen daloló — s a rokokó muzsika mai hangon ragadja szíven a hallgatót. Csak az tud így ábrázolni, aki oly nagyon szereti témáját: az embert.

Szerénysége — nem az önmagát lebecsülő, vagy a világtól mit sem váró emberé, hanem a humanistáé, aki a fontos dolgokban leli örömet. A háza nagyon egyszerű. Berendezése: szinte csak annyi, amennyi az élethez kell — fekvőhely, s nem rekamié, nádfonatú székek, s nem fotójók, művészbarátok munkái, ajándékai, s nem díszfestmények. S a hangszerek: cimbalom, zongora; meg a húrok, verők készítéséhez szükséges, jobbára magakészítette szerszámok, masinák. S egy legkorszerűbb, mindent tudó magnetofon.

Az a magnetofon — ha Rácz Aladár is a gazdája — a magyar nép ritka kincsét őrzi: több órnyi hangfelvételt. Régi magyar dalokat, melyek egyszerű, ó-melódiai Rácz Aladár egyedülálló improvizáló, rögtönző művészete öltözteti zengő, pompás köntösbe. „A cimbalom Liszt Ference“... igen: nemcsak költői ez a hasonlat, hanem igen konkrét és reális. Liszt Ferenc korában még általánosan élt az az igény, hogy a zene-művészek szabadon rögtönözzenek,

fantáziájának hangszerükön. S Liszt zongoraköltészetének — akárcsak Chopinének — fontos jellemzője ez a bővérű díszítő, variáló készség, mely a nemzeti zenei nyelv gazdagításának eszköze volt.

Itt él közöttünk egy nagy magyar művész — olyan egyedülállóan nagy művésze a hangszerének, mint Pablo Casals a gordonkának — tanul, dolgozik, alkot és tanít, s ebben nem tart szünetet semmiféle kerekasztalú születésnap kedvéért sem, főleg ha az a sajátja... S tőle jövet, a hófödte hegyoldalra arra kell gondolni: micsoda erő is lakozik az ő egyszerű emberségében és páratlan művészetében. Akkora erő, hogy ha mesebeli martalóchad rontana ránk, oda kellene csak állítani a cimbalmot, s melléje a törekeny természetű muzsikust a két karcsú húrverő pálcájával. S ő győzne, mint a mesében az Igazság.

Csöbádi Péter